

УДК 371.134:373.5

МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНИХ ПРОБ ДЛЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Євеліна Царьова,

*кандидат педагогічних наук, старший
науковий співробітник відділу виховання і
професійної кар'єри Інституту професійної
освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-9929-6670>
e-mail: evelina76@ukr.net*

Анотація. У статті обґрунтовано методику реалізації професійних проб як центрального інструменту професійної орієнтації учнівської молоді на робітничі професії. Розкрито структуру професійної проби (технологічний, ситуативний, функціональний компоненти) та алгоритм її впровадження, що охоплює діагностування, практичне моделювання та рефлексію. Наведено конкретні приклади практико-орієнтованих завдань для актуальних галузей. Особливу увагу приділено системі оцінювання результатів навчання за критеріями Нової української школи (НУШ), на 2024–2025 н.р. та інструментам психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення.

Ключові слова: професійна орієнтація, професійна проба, робітничі професії, професійне самовизначення, учнівська молодь.

METHODOLOGY FOR IMPLEMENTING VOCATIONAL TRIALS FOR YOUNG LEARNERS AS A CAREER GUIDANCE TOOL

Evelina Tsariova,

*PhD in Pedagogical Sciences, Senior Researcher
of the Department of Education and Career
Development of the Institute of Vocational
Education of the NAES of Ukraine*

Abstract. The article substantiates the methodology for implementing vocational trials as a primary career guidance tool for orienting young

learners toward vocational occupations. It delineates the structural framework of the vocational trial – incorporating technological, situational, and functional components – and defines an implementation algorithm that encompasses diagnostics, practical modelling, and reflection. Furthermore, the paper provides specific examples of practice-oriented tasks tailored to contemporary industrial sectors. Additionally, particular emphasis is placed on the learning outcome assessment system aligned with New Ukrainian School (NUS) criteria for the 2024–2025 academic year, alongside instruments for psycho-pedagogical support in professional self-determination.

Keywords: career guidance, vocational trials, skilled trades, professional self-determination, young learners.

У сучасному освітньому просторі України питання професійної орієнтації учнівської молоді набуває особливої гостроти та стратегічного значення. Це зумовлено не лише глобальними технологічними трансформаціями Industry 4.0, але й нагальною потребою у підготовці кваліфікованих кадрів для масштабної повоєнної відбудови держави. Як зазначає В. О. Радкевич (2024), професійна освіта і навчання в умовах воєнного стану мають вирішальне значення не лише для формування готовності народу до духовного спротиву, але й для його здатності забезпечувати всі напрями національної безпеки та незалежності. Традиційні методи професійної орієнтації, які тривалий час обмежувалися лише пасивним інформуванням або психологічним тестуванням, у сучасних умовах демонструють свою обмеженість. У цьому контексті найбільш дієвим інструментом стає методика професійних проб, яка дає змогу школярам перейти від теоретичного споглядання до активного моделювання елементів реальної професійної діяльності. Професійна проба в сучасній педагогічній науці розглядається як комплексний засіб перевірки відповідності індивідуально-психологічних особливостей особистості вимогам конкретного фаху, забезпечуючи при цьому отримання завершеного практичного результату та даючи учневі можливість «приміряти» професію на себе через створення реального продукту праці (Освіта.ua, 2014; Радкевич, 2024). Теоретичне підґрунтя професійних проб базується на концептуальній моделі С. Фукуями, яка передбачає інтеграцію трьох аналітичних факторів: глибокого самоаналізу індивідуальних особливостей, детального аналізу вимог

професійної сфери та власне професійної проби як засобу верифікації отриманих знань на практиці.

Практична реалізація професійних проб передбачає створення спеціально організованого профорієнтаційного середовища, де вчитель перестає бути лише транслятором знань і стає фасилітатором, тренером та ментором. Методика професійної проби базується на трьох ключових компонентах, які педагог має інтегрувати в кожне практичне заняття. Технологічний компонент характеризує операційну сторону професії та передбачає оволодіння прийомами роботи зі знаряддями праці, інструментами та знаннями про технологічну послідовність дій для отримання конкретного виробу (Освіта.ua, 2014). Ситуативний компонент відтворює предметно-логічні дії та вимагає від учня знаходження такого способу діяльності, який найбільше відповідає його природним даним та індивідуальному стилю поведінки, особливо в умовах моделювання професійних викликів, де необхідно приймати самостійні рішення. Функціональний компонент відображає динаміку професії та визначає успішність освоєння діяльності через прийоми саморегуляції, фіксуючи конкретні показники продуктивності та якості, яких учень має досягти (Освіта.ua, 2014). Весь процес реалізації проби проходить через логічний ланцюжок етапів: від підготовчого самоаналізу та ознайомлення з професіограмою до виконавчої практики та завершальної рефлексивної оцінки (Радкевич, 2024).

Перед безпосереднім виконанням практичних завдань учень обов'язково проходить етап діагностичного супроводу, який дозволяє сформулювати об'єктивне уявлення про власні інтелектуальні, фізичні та психологічні можливості. Психолого-педагогічний мінімум, що використовується в системі «Я-Психолог», містить визначення типу професії за методикою Є. Клімова, тест «Структура інтересів та схильностей» та орієнтаційно-діагностичну анкету ОДАСІ-2 (Vseosvita, 2024). Для робітничих професій, що вимагають високої точності, концентрації та психомоторної координації, критично важливою є оцінка швидкості реакції, рівня вольової саморегуляції за А. Зверковою та типу темпераменту за Г. Айзенком. Крім того, вивчення рівня пізнавальної активності за Б. Пашневим та дослідження імпульсивності за В. Лосенковим допомагають виявити потенційні ризики під час роботи з небезпечним обладнанням (Vseosvita, 2024). Отримані діагностичні дані дають змогу майстру виробничого навчання або вчителю адаптувати складність професійної проби під

індивідуальні потреби школяра, забезпечуючи ситуацію успіху та підтримку позитивної мотивації до праці.

Розглядаючи практичні приклади впровадження професійних проб у галузі металообробки, зокрема для професії електрогазозварника, ми бачимо, як теоретичні знання трансформуються в реальні компетенції. Проба для зварювальника спрямована на перевірку психомоторної витривалості та уваги до деталей. На технологічному етапі учень здійснює зовнішній огляд обладнання, перевіряє стан заземлення та надійність електричних контактів. Виконавчий етап передбачає реалізацію ручного дугового зварювання простих деталей у нижньому та вертикальному положенні шва, а також наплавлення невідповідальних деталей (Державна служба зайнятості, 2025; Vseosvita, 2024).. У контексті Industry 4.0 робітничі професії еволюціонують у напрямку «нових комірців», де фізична праця тісно переплітається з високими технологіями, штучним інтелектом та робототехнікою (MMCNR, 2025; Deep Blue, 2025). Професійна проба для оператора верстатів з програмним керуванням (ЧПК) є яскравим прикладом такої трансформації. Учень має навчитися читати складні креслення деталей, установлювати та знімати заготовки на симуляторі або реальному верстаті, а головне – моніторити повідомлення на екрані пристрою керування та корегувати керуючу програму під керівництвом наставника під час отримання сигналів про помилки (МОН, 2017; Tech-Labs, 2024). Це вимагає від школяра поєднання інженерного мислення з ІТ-навичками, що докорінно змінює застарілі стереотипи про робітничу працю як про суто мануальну діяльність (MMCNR, 2025). Аналогічно, у сфері логістики професійна проба може включати оптимізацію маршрутів доставки з використанням MS Excel, координацію роботи з віртуальними «постачальниками» в межах рольової гри та аналіз логістичних витрат (Deep Blue, 2025).

Оцінювання результатів професійної проби згідно з оновленими критеріями НУШ на 2024–2025 навчальний рік базується на компетентнісному підході, де замість простого відтворення фактів оцінюються знання, уміння, способи мислення та цінності учня (МОН, 2024; Суспільне Мовлення, 2024). Використовується 12-бальна система, розподілена на чотири рівні. На початковому рівні (1–3 бали) учень лише розпізнає інструменти на побутовому рівні; на середньому (4–6 балів) – виконує завдання за зразком з допомогою вчителя; на достатньому (7–9 балів) – самостійно використовує теоретичні знання для практичних завдань та користується документацією; на високому

рівні (10–12 балів) – демонструє творче ставлення до роботи, здатність самостійно усувати недоліки та обґрунтовувати прийняті рішення (МОН, 2024; Vseosvita, 2024). Особлива увага приділяється «Характеристиці навчальної діяльності», де безбально оцінюються наскрізні вміння: критичне мислення, ініціативність та здатність до співпраці, що є фундаментом професійної придатності (Суспільне Мовлення, 2024).

Завершальним та найбільш важливим етапом методики професійної проби є рефлексія, яка забезпечує перетворення отриманого практичного досвіду на внутрішнє переконання та життєвий план. Рефлексивне мислення допомагає підлітку аналізувати власні думки, оцінювати шаблони поведінки та співвідносити свої дії з предметною ситуацією. Для цього педагогам рекомендується використовувати ПОПС-формула (Позиція–Обґрунтування–Приклад–Судження), яка допомагає підлітку структурувати висновки щодо відповідності професії його інтересам (Наурок, 2024). Також ефективним є метод «Фішбоун» для аналізу причин успіху чи невдач під час виконання проби та вправа «Рефлексивне коло», де діти діляться емоційним станом та здобутими вміннями (Наурок, 2024). Зворотний зв'язок від вчителя має базуватися на моделі «4 вуха» Шульца фон Туна, акцентуючи увагу на фактах (якість виробу), самовираженні (емоції учня), відносинах (партнерство) та заклику до подальшого розвитку, що дає змогу уникнути суб'єктивності та підтримати мотивацію навіть у разі технічних помилок (Vseosvita, 2023).

Сучасна професійна орієнтація в умовах воєнного стану набуває патріотичного забарвлення, де формування у молоді готовності до відбудови країни стає частиною національно-виховного процесу. Через руйнування інфраструктури виникає гостра потреба у фахівцях будівельної, енергетичної та транспортної сфер, тому акцент зміщується на популяризацію саме робітничого фаху (Інститут освітньої аналітики, 2022). Використання інтерактивних форм – відвідування сучасних виробництв, участь у «днях професій», міні-практики та менторська підтримка фахівців – допомагає подолати кризу професійного становлення. Професійні проби, інтегровані в навчальні проєкти, роблять робітничі спеціальності привабливими, демонструючи їх як високотехнологічну та гідно оплачувану працю, де адаптивність стає головною рисою успішного працівника (Tech-Labs, 2024).

Отже, практико-орієнтована методика реалізації професійних проб дозволяє школяру пройти шлях від теоретичного інтересу до реальної спроможності виконувати складні професійні завдання. Системне впровадження цієї методики, підкріплене науково обґрунтованим діагностуванням, сучасними критеріями оцінювання НУШ та глибинною рефлексією, забезпечує свідомий вибір робітничого фаху. Це не лише сприяє успішній соціалізації особистості, але й створює надійний фундамент для відродження економічного та промислового потенціалу України, перетворюючи учнівську молодь на активних творців майбутнього держави в умовах глобальних цивілізаційних викликів (Радкевич, 2024).

Список посилань

Deep Blue. (2025). *Jobs and new skills in industry 4.0*.
<https://dblue.it/en/jobs-and-new-skills-in-industry-4-0/>

MMCHR. (2025). *The rise of new collar jobs*.
<https://mmchr.com/blog/the-rise-of-new-collar-jobs/>

Tech-Labs. (2024). *Industry 4.0 career pathways program*.
<https://tech-labs.com/products/industry-40-career-pathways-program>

Vseosvita. (2023). *Зворотний зв'язок та рефлексивне оцінювання*.
<https://vseosvita.ua/c/news/post/17835>

Vseosvita. (2024). *Психодіагностичні методики в системі АІС «Я-Психолог»*. <https://xn----ftbomobdq1b9f.xn--j1amh/blog/post-47>

Державна служба зайнятості. (2025). *Електрозварник ручного зварювання*. <https://zap.dcz.gov.ua/publikaciya/elektrozvarnyk-ruchnogo-zvaryuvannya-23456-rozryad>

Інститут освітньої аналітики. (2022). *Професійна орієнтація в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану*.
https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/profori%D1%94ntacziya_2022.pdf

Міністерство освіти і науки України. (2017). *Державний освітній стандарт з професії «Оператор верстатів з програмним керуванням»*.
<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/pto/standarty/2017/verstativ-z-programnim-keruvannyam.doc>

Міністерство освіти і науки України. (2024). *Про затвердження критеріїв оцінювання результатів навчання учнів 5-9 класів*.
<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/10/03/otsinyuvannya-rezultativ-navchannya-uchniv-5-9-klasiv-2024-osnova.pdf>

Наурок. (2024). *Рефлексія та самооцінювання в процесі навчання*.
<https://naurok.com.ua/refleksiya-ta-samoocinyuvannya-v-procesi-navchannya-predmetiv-ta-integrovanih-kursiv-szo-474510.html>

Освіта.ua. (2014). *Методика та організація професійних проб*.
<https://osvita.ua/school/method/technol/45117/>

Радкевич, В. О. (2024). Розвиток професійної освіти і навчання в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 6(2), 1–17.
<https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6226>

Суспільне Мовлення. (2024). *У Міносвіти роз'яснили, як оцінюватимуть учнів 5-9 класів за новими критеріями*.
<https://suspilne.media/816825-u-minosviti-rozasnili-ak-ocinuvatimut-ucniv-5-9-klasiv-za-novimi-kriteriami/>

— 90 —

УДК 371.13:37.017

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ МОЛОДІ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Валерій Байдулін,
*молодший науковий співробітник відділу
виховання та професійної кар'єри
Інституту професійної
освіти НАПН України,*
<https://orcid.org/0000-0002-8176-4445>
e-mail: valbay@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто професійну орієнтацію як ключовий інструмент соціальної інтеграції молоді. Проведено порівняльний аналіз українського та європейського досвіду, визначено проблеми та перспективи розвитку системи профорієнтації в Україні. Показано, що адаптація європейських практик сприятиме зниженню ризиків маргіналізації, безробіття та соціальної ізоляції серед молоді.